

Reszler Gábor

A VELENCEI UTAZÓ ÉS A KELETI KÉNYELEM

2018-11-13 | ESSZÉ

A távolsági kereskedelem 13. és 14. században erősödő szálai fűzték össze a messze fekvő régiókat, birodalmakat. A kereskedőkön kívül olykor diplomaták, misszionáriusok indultak el Európából, hogy híreket hozzanak más földrészekről, illetve időben figyelmeztessék uralkodóikat a felemelkedő hatalmakról, jelezzék a fenyegető veszélyt. Így cselekedett IX. Szent Lajos francia király követe, misszionáriusa, William of Rubruck, vagy másként Rubruquis. Uralkodója megbízásából 1253-ban indult el Konstantinápolyból keletre, hogy felmérje, át lehet-e

téríteni keresztény hitre a tatárokat. Rubruquis az őshazában maradt magyarokat felkutató Julianus barát és az 1245-ben útra kelt itáliai Giovanni da Pian del Carпинi nyomdokain indult Ázsiába, a mongol kán udvarába.

a mesés Kelet híre

A velencei Polo család tagjai a kereskedelmi haszon reményében vágta neki az útnak 1260-ban, és veszélyekkel teli, fárasztó utazás után jutottak a hatalmas kiterjedésű mongol birodalom

központjába, Kubiláj kán nyári székhelyére. **[1]** Niccolo és Matteo Polo első útjukról 1269-ben vagy 1270-ben tértek haza, és hozták magukkal a mesés Kelet hírét, valamint a mongol uralkodó követi megbízását az útjuk során látottakhoz képest szürke, fakó Európába. Mongólia császára ugyanis fel akarta venni a kapcsolatot a – Nyugat akkortájt legnagyobb urának elismert – római pápával. Misszionáriusokat és tudósokat kért, és ha azok meggyőzik a keresztény vallás tanításairól, áttér vendégei hitére. **[2]** A kereskedő utazók az idő tájt érkeztek vissza Európába, amikor IV. Kelemen pápa halála után még nem választották meg az új egyházfőt.

Második útjukra 1271-ben Teobaldo Visconti pápai legátus felhatalmazásával indultak, akit hamarosan X. Gergely néven a pápai trónra emeltek. A közel-keleti Akkóban kapott újabb, immáron pápai felhatalmazással és két szerzetessel vágta neki második útjuknak a Polo fivérek, akik magukkal vitték Niccolo 17 éves fiát, Marcót is. Marco Polo 1298-ban, genovai fogságában mondta tollba úti élményeit. Elbeszélése szerint áthaladtak a Kilikiai Örmény Királyságon, Örményországon és Grúzián, majd Perzsián, a Pamír fennsíkjain és a Takla-Makán sivatagon átkelve, a Sárga-folyó medencéjében haladva hároméves utazás után érkeztek Sanduba, Kubiláj kán nyári rezidenciájára.

A hosszú utazás során addig nem ismert változatos világ bomlott ki a fiatalember előtt, aki gyerekként előkelőkhöz méltó neveltetésben részesült. A Biblián kívül klasszikus szerzőket olvasott, alapvető teológiai ismereteket szerzett. Az új természeti jelenségekre rácsodálkozó és emberi kapcsolatokra nyitott fiatalember a latin mellett

franciát is tanult. Távolségi útján olyan városokban fordult meg, **[3]** amelyekhez hasonlóan Európában nem voltak, s még „minden város királynője”, **[4]** Konstantinápoly is csak szerénykedhetett mellettük.

Marco Polo utazásai, Caitan városa (Quanzhou), Wikimedia Commons

A kíváncsi utazót elbűvölte a fény és pompa, amit a nagykan udvarában és birodalomszerte látott, tapasztalt. A kényelemnek azt a fokát ismerte meg, amely még a kortársi európai királyi udvarokból is hiányzott. A gazdagság, luxus, jó mód kitüntetett európai színhelye, a bizánci főváros pompája sem vetekedhetett a keleti fényűzéssel. Igaz, a Latin Császárság évtizedeiben a Polo fivérek Konstantinápolyban a korábbi gazdagságnak már csak visszfényét érzékelhették, miután Velence biztatására 1204-ben a negyedik keresztes hadjárat harcosai kifosztották a Bizánci Birodalom központját. A főváros kirablásáról szemtanúként Geoffroy de Villehardouin, Champagne marsallja, a keresztes hadjárat egyik vezetője számolt be:

„A többi keresztes elárasztván a várost, nagy zsákmányra tett szert, s oly nagy volt ez a zsákmány, hogy senki nem tudná elsorolni: arany, ezüst, arany- és ezüstneműk, drágakövek, atlaszkelmék, selyemruhák, mókusprém és hermelin bundák, s mindenféle drága holmi, melyekhez foghatót sehol másutt nem találni.” **[5]** A nyugati ember számára a 13. század elejéig Bizánc volt a fényűzés és a kifinomult életvitel mesés világa. **[6]** Az itáliai városok közül Velence is csak a 13. század végére jutott el a keleti mércével fényűző életmód szerényebb fokáig. A velencei dózse, Lorenzo Tiepolo a Tenger Esküvője ünnepén Martino da Canal leírása szerint így fogadta a céhek vezetőit: „A szűcsmesterek testüket pazar hermelin és mókusbundával és más vadállatok gazdag prémjeivel fedték. Inasaikat és szolgálóikat is hasonlóképpen öltöztették. Fejük fölött egy szép zászló lobogott, mögöttük kettesével jöttek sorra a többiek elöl trombitával és más hangszerekkel vezényelve. Elérkeztek a palotához, majd felmentek a lépcsőn és ott találkoztak új urukkal, Messer Lorenzo Tiepolóval, akit ünnepélyesen köszöntöttek. Eztán minden mester azt kívánta, hogy Isten sokáig éltesse és győzelemre vezesse és a mi dózse urunk udvariasan viszonzta jókívánságukat, mire ők felkiáltottak: ‘Éljen, éljen, éljen a mi urunk, Messer Lorenzo Tiepolo dózse.’ Megfordultak vezénylőik parancsára és továbbmentek, ugyanebben az öltözékben, hogy találkozhassanak Madonna la Dogeressával (a Tiepolo palotában) és köszöntötték őt...

furcsa ruhákba öltözve...

A borbélymestereket, gazdagon ékesítve gyöngysorokkal... két ember kísérte lóháton teljes fegyverzetben, mint a vándorlovagok és velük négy hajadon, kettő lóháton, a másik

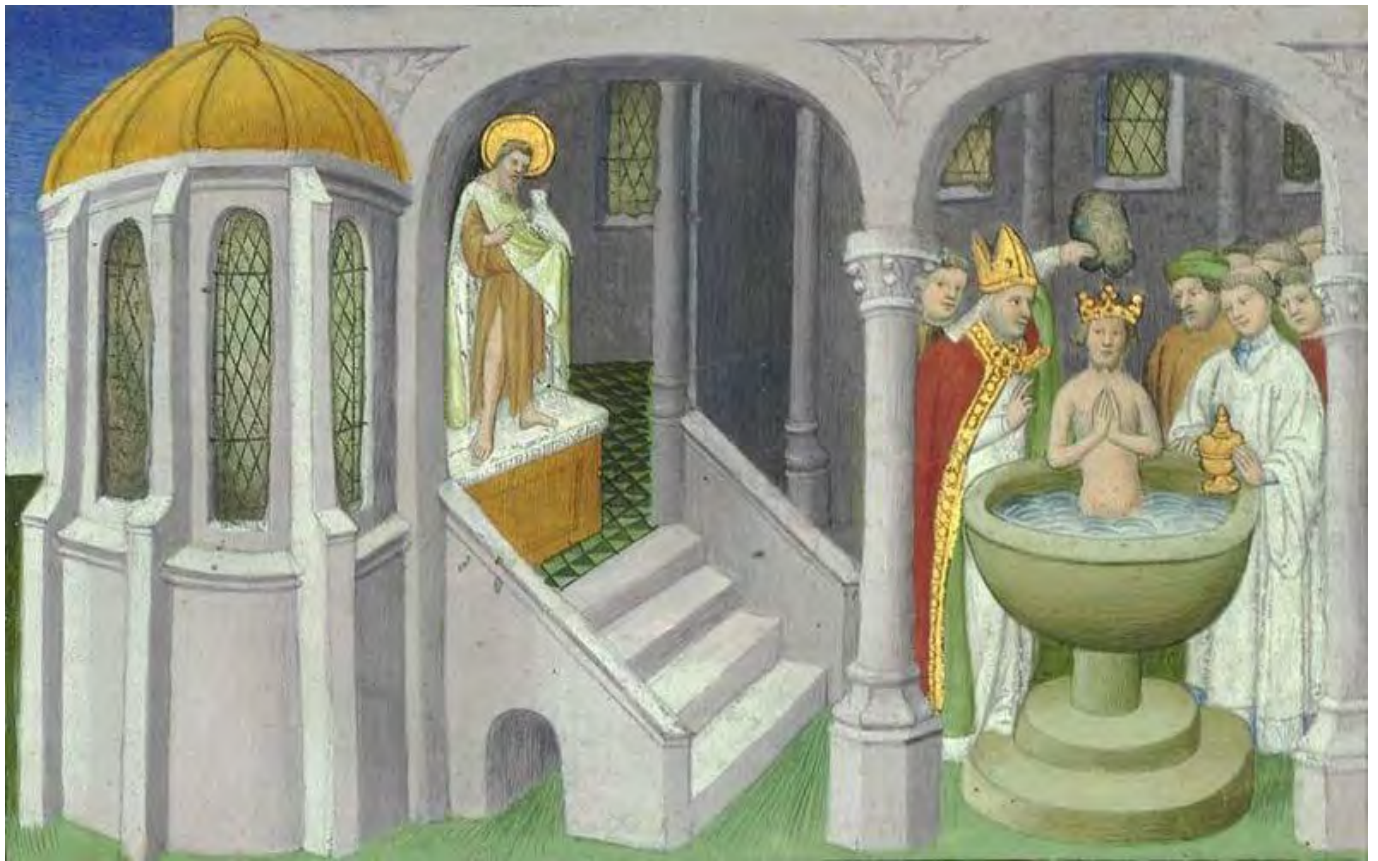
kettő gyalog jött, mind furcsa ruhákba öltözve...

A fésűkészítők... hoztak magukkal egy ketrecet, ami tele volt mindenféle madárral, és hogy örömet okozzanak a dózsénak, kinyitották a fedelét és a benne lévő madarak mind kirepültek, és arra repültek tovább, amerre csak akartak, és ha ott lettél volna, kedves olvasóm, akkor láthattad volna, amint mindenki nevetésben tör ki és olyan hangosan kiáltoztak, hogy a madarak minden irányba szétszéledtek...” **[7]**

Marco Polo kortársa, Dante a Paradicsom 15. énekében találkozik ükapjával, aki az egykori puritán Firenzéről beszél. Dante korában már a fényűzésre törekvés vált jellemzővé a gazdag, módos firenzeiek körében, így az ükapa nosztalgiával említi, hogy nemzedékekkel korábban a köztisztéletben álló gazdag firenzei polgár csak bőrvél és szarucsattal ékítette öltözékét, akinek „asszonya kifestetlenül jött el a tükörtől”. **[8]**

„Nem voltak kongó, nagy családi házak,
Sardanapal se jött még, megmutatni,
mik történhetnek egy hálósobában.” **[9]**

Ha az Isteni színjáték alapján megállapítható, hogy a firenzei előkelők a 13. század végén belekóstoltak a luxusba, még inkább elmondható ez a velenceiekről, akiknek gyors járású hajói, vállalkozó kedvű kereskedői sokkal könnyebben eljutottak a fényűzés legendás földjére, Keletre. Szülővárosában szerzett ifjúkori tapasztalatai ellenére érzékelhetően lenyűgözték Marco Polót a látottak, a keleti pompa és gazdagság. De vajon mit őriztek meg az útleírás sorai az európainál jóval kifinomultabb keleti kényelemről? **[10]**

Marco Polo utazásai, Csagatáj Kán megkeresztelése, wikipedia.org

A testre a halhatatlan lélek börtönként tekintő kereszténység a Luxuriát a hét főbűn vagy fő jellemhiba egyikének tartotta. Dante művében a Pokol második körében jelölte ki a bűnhődés és a Purgatórium hetedik párkányán a megtisztulás helyszínét. A pénzimádat vagy Avaritia, azaz a kapzsiság, pénzsóvárság, felhalmozás vágya szintén főbűnnek számított. Akik ebbe a jellemhibába estek földi létük alatt, azok a Pokol negyedik körében bűnhődtek és a Purgatórium ötödik párkányán tisztultak. A költő jól érzékeli, hogy a kortársak körében a jó irányú szeretetből fakadó nagylelkűséget kiszorítja a rossz irányú szeretetből, azaz az anyagi javak, a siker, az élvezet előtérbe helyeződéséből eredő önzés. A testi jóérzés állapotára, a kényelemre törekvés az előkelők körében egyre inkább a mindennapok részévé vált, a vállalkozásoknak köszönhető anyagi gyarapodás, felhalmozás a korábbi aszketikus földi lét tagadásába fordult, és a humanizmus, majd a reneszánsz e világi örömeiket kereső életszemléletének nyitott kaput. A szülővárosától huszonnégy évet távol töltő Marco Polót magával ragadta a kán fényes udvartartása, a kiváltságos vezető réteg

gazdagsága, költséges szórakozásai, mint például a vadászat. Érdekelték a lovak, a fegyverek, a hadi pompa és az ékszerek, amelyek nemcsak kincsek, az adás-vevés tárgyai, hanem a fejedelmeket ékesítő díszek is voltak a szemében. **[11]**

gazdagok és virágzóak

A velencei utazók a Kilikiai Örmény Királyságon haladtak először keresztül, ahol Layasz (Ajasz) városa elbűvölte a fiatalembert élénk kereskedelmével, kikötői forgalmával. A

Földközi-tenger kis-ázsiai öblében fekvő Layasz a keresztes háborúk idején vált fontos kereskedelmi gócponttá. Többek között a velencei, pisai, genovai kereskedők hajóztak ide áruikkal, hogy azután fűszerrel, ezüst- és aranyhímes ruhákkal és más értékes árukkal induljanak vissza. Marco Polo genovai fogságában ritkán beszélt a konkrét városképekről, a jellegzetes épületekről. Inkább általános megjegyzéseket tett.

Turkománia tartomány legfontosabb városairól, Koniáról, Szevasztórról és Kazáriáról például megállapította, hogy „ezek a városok gazdagok és virágzóak, a többi kevésbé.” **[12]** A velencei utazót megragadta a városok nagysága, kiterjedése.

Baudasról (Bagdad), a kalifa székhelyéről túlzóan megjegyezte, olyan nagy, hogy megkerüléséhez három napra van szükség. Taurisz (Tabriz) várost „elbűvölő kertek övezik, tele sokféle kiváló és nagy gyümölcsfával. Vizük is bőségesen van.” **[13]**

Balkh a mongol hódítás előtt számos márványpalotával és épülettel büszkélkedett, melyeknek jelentős része romokban hevert Marco Polo ottjártakor. **[14]**

Szamarkandot is nagy és előkelő városnak látta, aminek gyönyörű kertjeiben minden gyümölcs megtermett. **[15]** Karakoron (Karakorum) kerületét három mérföldre becsülte. **[16]**

A várost kő híján erős vályogfal vette körül, a nagy fellegvár gyönyörű palotájában lakott a kormányzó. **[17]** Az utazás során érintett városok mindegyikét

minősíti Marco Polo a kereskedelemben játszott szerepével, gazdálkodásuk jellemzésével. A perzsa Jaszdira (Yezd) úgy emlékezett, hogy „szép és nemes város, és fejlett ipara van. Itt nagy mennyiségben készítenek egy bizonyos selyemfajtát, melyet jaszdi néven ismernek, és kereskedők viszik szét Kelet minden tája felé, nagy nyereséggel és haszonnal.” **[18]** A taurisziak sokféle selyem- és aranybrokát kelmét szőtték. A város szerencsés fekvésének köszönhetően kereskedelmi gócpont volt, ahova többek között a genovaiak is ellátogattak a messzi földről odahozott

fűszerekért. A drágaköveknek és gyöngyöknek is jókora volt a piaca. Tauriszban „a kereskedők bő haszonra tehetnek szert.” **[19]** A perzsa városokról megjegyezte, hogy sok kereskedő és kézműves lakta, akik aranyruhák és ezüsthímzésű szövetek készítéséből éltek. Bővében voltak a gyapotnak, gabonáknak, finom és nagy szemű szőlőnek, gyümölcsöknek. **[20]**

Marco Polo utazásai, Pilar Rubio Remiro, flickr.com

Megragadta a velencei utazót a városlakók vallási tarkasága. Kis-Örményországban keresztények éltek, „csak hogy nem az igaz hitet követik, miként a rómaiak”. **[21]** Moszulban az arabok mellett nesztoriánus és jakobita keresztények laktak. Tauriszban „különböző felekezetek tarka keverékét” **[22]** találta. Éltek ott a muszlimokon kívül örmények, nesztoriánusok, jakobiták, georgiaiak (grúzok) és perzsák. Megfigyelte, hogy a mongol uralom alá került területeken a vallások zavartalanul fennmaradhattak egymás mellett. Ha a nagykánnak megfizették az adót, megtartották a törvényeket, az alattvalók azt tehettek a lelkükkel, amit akartak. „Legyetek zsidók, pogányok, szaracénok vagy keresztények, a tatárok között úgy imádhatók isteneteket, ahogy akarjátok.” **[23]** Keletebbre haladva már jószerivel csak „bálványimádókkal” találkozott, ahogyan a buddhistákat nevezte.

A legnagyobb elragadtatással és részletességgel a Kinszéként emlegetett Hangcsouról, a mongol hódítás előtti kínai fővárosról írt. A „világ legszebb és legnemesebb” városában Marco Polo többször megfordult, feljegyzéseket készített. Bár ottjártakor a város hanyatlani kezdett, rendezettsége, beépítettsége olyan magas színvonalú volt, amire Európában nem akadt példa. Érthető, hogy a legnagyobb kétellyel éppen a Hangcsouról leírtakat fogadták az európai kortársak, hiszen addig a városiasságról, kényelemszeretetről csak az arab metropolisok alapján volt fogalmuk. **[24]** A velencei utazó úgy találta, hogy Kinszében annyi gyönyörűségben lehet része az embernek, hogy a paradicsomban képzelheti magát. A hatalmas kiterjedésű város a rendezettség és átgondoltság mintája. Utcái, csatornái szélesek, levegője tiszta. A város minden pontjára el lehet jutni szárazon és vízen egyaránt. Hídjainak számát – nem kis túlzással – 12 ezerre becsülte. Az utcákat kővel vagy téglával burkolták, de a nagykán futárainak az út szélét burkolatlanul hagyták, hogy patkolatlan lovaikkal vágthassanak. A városban számos szép ház állt és magas kőtornyok emelkedtek, melyekben a környék lakói tűzveszély esetén az értékeiket elhelyezhették. Mivel a házak fából épültek, gyakran pusztított tűzvész. Kisebb tüzek a mongol hódítás előtt minden évben okoztak károkat. A feljegyzések szerint a 12. és 13. században hat komoly tűzvész pusztított. 1237-ben 30 ezer, köztük több emeletes épület hamvadt el. A kínai kormányzat részletes tűzvédelmet dolgozott ki, és háromezer katona kizárólagos feladata volt baj esetén a tűzoltás. A mongolok a

zavargásokat, zendüléseket megelőzendő a hidakra őrséget állítottak, az utcákon pedig örök cirkáltak, ügyelve a rendre és a tűzveszélyre. Az esti, éjszakai órákban kijárási tilalom volt érvényben.

finoman és kényesen éltek

A városlakók egyik legvagyonosabb rétegét a mesteremberek alkották. Nem kötelezte őket a nagykán, hogy saját kezükkel dolgozzanak, csak azt várta el

tőlük, hogy műhelyeikben az embereiket dolgoztassák, egyébként asszonyaikkal együtt „finoman és kényesen éltek, mintha királyok és királynék volnának”. **[25]** „Az uralkodó ugyanis a következőképpen gondolkozik: ha egy embernek szegénysége miatt mesterséget kell folytatnia – mert munka nélkül nem lenne megélhetése –, ám idők folyamán a szerencse annyira kegyébe fogadta, hogy csupa mulatsággal töltheti életét, miért kényszerítené bárki, hogy tovább is dolgozzék? Mert helytelennek és igazságtalannak tűnne, hogy az istenek kegyeltjével az emberek ellenkező módon bánjanak.” **[26]** A nemesek és főtisztviselők gyönyörű palotái és udvarházai a város belsejében a délre eső tó partján emelkedtek a templomok és kolostorok közelében. A tó közepén lévő két szigeten ugyancsak tágas, díszes paloták álltak, melyekben a polgárok menyegzőt vagy más mulatságot tarthattak. „Néha ezekben a palotákban száz különféle mulatság is folyik: egyik lakomát ad, másik menyegzőt ül, de mindenki kényelmesen elhelyezkedhetik a különböző csarnokokban, és minden olyan tökéletesen van szabályozva, hogy egyik társaság sem zavarja a másikat.” **[27]** Használhatják a berendezéseket, az ezüstitálakat, tálalókat, tányérokat, terítőket, az összes asztalneműt. A városlakók rendszeresen látogatták a több ezer fürdőt, amelyeknek vize forrásokból táplálkozott, valamint az izzasztókamrákat, mert kedvelték a tisztaságot.

A fényűző, kifinomult életvitelre máskor és máshol is felfigyelt Marco Polo. A perzsi Tunokain tartomány (ma Kuhisztán) városairól és falvairól említette, hogy „tele vannak mindenféle jóval, mert az éghajlat mérsékelt, sem nem nagyon meleg, sem nagyon hideg”. Iszlám vallású lakói jól öltözöttek, a nők csodálatosan szépek. **[28]**

A Polo fivérek arany táblát vesznek át Kubilaj Kántól, Pilar Rubio Remiro, flickr.com

Ehhez a helyszínhez kapcsolódóan mesélte el az egyik muszlim felekezet uralkodójának történetét, aki a Korán alapján földi Paradicsomot rendezett be ritka fényűzéssel, hogy a harcosait vakmerő, halált megvető katonákká nevelje. Olyan kardforgatókká, akik minden parancsának engedelmeskedtek, és nem rettentek vissza a veszélyes hadivállalkozásoktól sem, mert áhítozták a halált, hogy visszakerüljenek a már megtapasztalt paradicsomi állapotokba.

hitetlenkedve hallgatták

A Huangho nagy kanyarulatánál fekvő Kaicsu (Jungcsi) híres erődjében fényes palota látványáról számolt be Marco Polo, melynek hatalmas csarnokát a korábbi uralkodók aranyalapon és gyönyörű színekkel ábrázolt képmásai ékesítették. **[29]** Kubilaj harmadik fiának, Mangalaj hercegnek Kendzsanfu (Hszian) város közelében magasodó, fallal védett palotájáról a velencei utazó azt állította, hogy szebbet elképzelni sem lehetne. „Ragyogó, tágas csarnokok és ékes szobák találhatóak benne, mindegyik festményekkel és vert arany domborművekkel díszítve”. **[30]** A nagykan Sandu városában (Xandu, a mai Sangtu közelében) található nyári palotájáról

valósággal áradozott. **[31]** A márványból és kőből emelt hatalmas palota termeit, szobáit és folyosóit arannyal fedték, emberi, állati és madáralakokkal, virágmotívumokkal díszítették. A fallal körülzárt parkban források, folyók és vízesések voltak, a bokrokkal tagolt kertben szarvasok, vadkecskék és bölények legeltek. Kerecsensólymot, ölyvet százával tartottak a nagykán nyári rezidenciáján, hogy hódolhasson egyik szenvedélyének, a vadászatnak. Ligetben állt a bambusznádból épített másik palota, amelyben aranyozott és lakkozott oszlopok tartották a főgerendát és a lakkal bevont bambusznádtetőt. A három tenyér szélességű és tíztizenöt lépés hosszúságú bambuszokból összeállított pazar szállás szétszedhető, szállítható és könnyen újra összeszerelhető volt. A másik nagy palota-együttes, amelyben Kubiláj december és február között időzött, a Marco Polo által Kambalukként **[32]** említett fővárosban, a mai Peking helyén állt. A hatezer ember vendéglátására alkalmas főcsarnokról és a további négyszáz helyiségről, teremről elmondottakat szintén hitetlenkedve hallgatták az európai kortársak. Az egész palota fényárban úszott. A csarnokokban és szobákban kialakított kincstárban őrizték az uralkodó magánvagyonát, ott laktak a nagykán feleségei és ágyasai. A palotának ebbe a részébe senkit sem engedtek be rajtuk kívül, Kubiláj ott tartózkodva csak a saját dolgaival és kényelmével törődött. Építtetett az övéhez mindenben hasonló és ugyanolyan fényűző palotát az unokájának, aki azután uralkodóként követte a trónon. **[33]** Tóparton pompázott ez az épület, és a nagykáni palotába a tavon átívelő hídon lehetett eljutni. A birodalom más pontján található palotákhoz hasonlóan a nagykáni udvar fényét is emelték az ápoltság kertek. A Csagan Nor néven emlegetett városban a jó vadászterületek miatt szeretett tartózkodni Kubiláj, mert a hatalmas síkság tele volt darvakkal, foglyokkal, fácánokkal és egyéb vadmadarakkal. Dél-kínai útjai során Marco Polo gyümölcstől roskadozó fákkal teli szép kerteket látott. Az elragadtatással leírt Kinszé vásártelepein úgy tapasztalta, hogy naponta tömérdek zöldség és gyümölcs talált vevőre. A barackfajták zamata és a hatalmas körték maradtak meg emlékezetében, melyeknek darabja tíz fontot (közel öt kilót) nyomott, és illatos húsa olyan volt, mint a kalácsé.

Az öltözködés társadalmi rang- és státuszjelölő szerepére több helyen kitért elbeszélésében. A tatárok közt jól megfigyelte az általa csak báróknak nevezett előkelők öltözetét. Arannyal átszőtt selyemben jártak, drága szőrméket, többek között coboly, hermelin és rókaprémeket viseltek bélésként vagy ruháik szegélyeként. A nagykán tizenkétezer testőrének, a kesikánoknak **[34]** ruházatáról maga Kubiláj gondoskodott. Mindannyian tizenhárom rend ruhát kaptak, valamint egy pár cipőt és ezüst szálakkal varrt föveget. Az év tizenhárom ünnepén a ceremónia előírásait követve, mindig az uralkodó öltözkékének színéhez igazodva, az előírt színű ruhát kellett a testőröknek magukra öltetni. „A nagyúr mindezt azért rendelte így, hogy az ünnepek fényét és méltóságát minél inkább emelje”. **[35]** A mongol birodalomban a Hold-naptár szerint 13 hónapból állt az esztendő, és februárral kezdődött.

Marco Polo utazásai, Pilar Rubio Remiro, flickr.com

A legnagyobb ünnep szeptemberre esett, mert abban a hónapban köszöntötték a nagykánt születésnapján. A birodalom minden részéből gazdag ajándékkal kedveskedtek az alattvalók uralkodójuknak, és vallásuk szerint fejezték ki hódolatukat „nagy hajbókolás, lámpalengetés és tömjénégetés közben”. **[36]** Újévkor a Fehér Ünnepen a nagykán és az alattvalók egyaránt a szerencsehozónak tartott fehérbe öltöztek, és az uralkodónak adott ajándékok kizárólag fehérek lehettek. Még az ajándékba hozott lovak és tevék színe sem lehetett más. Az ünnep reggelén a nagykán fiai és unokaöccsei, a királyi házból származó hercegek, valamint a márkik, grófok, bárók, lovagok, csillagjósok, filozófusok, felcserek, solymászok és a paloták hivatalnokai megjelentek a nagy csarnokban az uralkodó előtt. Kubiláj a terem északi részén, emelvényen ült, a hosszú asztalok mellett jobbról a férfiak, balról az asszonyok foglaltak helyet. Az ebéd után zenészek, bűvészek, bohócok szórakoztatták az ünnepség résztvevőit. Rubruquis a karakorumi nagykáni palotáról hasonlókat jegyzett le. **[37]**

A birodalom egyes tartományaiban élők korántsem öltöztek ilyen előkelően. A Tibetben lakók szegényesen jártak, ruháik állatbőrökből, vászonból és enyves szövetből készültek. Anin tartományban (a mai Vietnamban Hanoi környékén) a nők lábukon és karjukon értékes arany- és ezüstpereceket hordtak gyöngy- és drágakőberakással. A férfiak viselete hasonló volt, de még drágább. Kujcsou tartomány lakói pedig bizonyos fák kérgéből készítettek szövetet, és abból varrtak – egyébként tetszetős – nyári ruhákat. **[38]** Ha az előkelők és a főemberek a nagykánhoz kihallgatásra mentek, a kihallgatási csarnok küszöbén lábbelijüket fehér bőrből készült sarukra cserélték, és azzal léptek rá a selyemmel, arannyal átszőtt, sokszínű szőnyegekre.

tisztaság és testápolás

A meghódított kínai területeken sok közfürdő volt, és a lakosok hetente legalább háromszor felkeresték azokat, sőt télen akár naponta. A Marco Polo által rajongással említett Kinszében a világ legnagyobb fürdőházait találta, amelyekben egyszerre száz ember is fürdőzhetett. A gazdagok saját fürdővel és izzasztókamrával rendelkeztek, amiben

„fekete kövekkel”, azaz szénnel tüzeltek. A tisztaság és testápolás ilyen fokáról szóló beszámolót – a fürdőhelyek számához hasonlóan – hitetlenkedve fogadták az európai kortársak.

Ahogy a nagykán kedvenc szórakozásáról, a vadászatokról leírtakat. Az alsóbb társadalmi rétegekhez tartozó férfiak kedves időtöltése, szórakozása – az előkelőkhöz hasonlóan – szintén a vadászat, a solymászat volt. Kambalukból, a nagykáni fővárosból március elején kerekedett fel az uralkodó kíséretével, hogy vadászkirándulásra induljon. Tízezres kíséretével haladt az óceán felé, és az út során madarászott. Fekhelyként is szolgáló fedett, kelmével, oroszlánbőrrel bélelt ékes hordszékét négy elefánt vitte az ilyen utazásokkor. Útközben hatalmas sátorban pihent meg a nagykán, amelyben a hálótermen kívül két kihallgatási csarnok is helyet kapott, ahova több százan értek be. A lakosztályt a szőrmék királynőjeként említett cobolyprémmel bélelték, amiből egy ruhára való megért kétezer bizánci aranyat.

[39] Az udvartartás sátrait Marco Polo olyan értékűnek becsülte, amit a világ egyetlen királya sem tudott volna megfizetni. A nagykán márciustól május közepéig vadászott, azután visszatért a fővárosba.

Kedvelt szórakozásnak számított a csónakázás. A lakomához szükséges asztalokkal és székekkel felszerelt, tetővel fedett bárkákon asszonyokkal, barátokkal vagy kéjhölgyekkel indultak el a férfiak a tavon. Gyönyörködtek a paloták, templomok, monostorok és kertek látványában, miközben felszolgálták számukra a finom csemegéket, borokat. Kedvüket lelték a kocsikázásban is. A hosszú, fedett, függönyökkel és párnákkal ellátott járművekben hat ember kényelmesen elfért. Útjuk során a kerti mulatóhelyeket keresték fel, napszálltáig szórakoztak, azután visszatértek otthonaikba.

Marco Polo elindul Velencéből, Pilar Rubio Remiro, flickr.com

A kényelmes élet veszélyeit, árnyoldalait is meglátta a velencei utazó. A Szung-dinasztia utolsó uralkodójáról, a Fakfur néven említett királyról **[40]** azt hallotta, hogy kedvelte a fényűzést, a több napon át tartó lakomákat. Azokra aranyszövésű selyemkelmékbe öltözött, drágakövekkel ékesített vendégek érkeztek, akik öltözküddel igyekeztek egymáson túltenni. A király gyakran mulatozott kisasszonyok társaságában. Egész életét a nőkkel enyelegve töltötte, és fogalma sem volt a fegyverforgatásról. „Ennek az elpuhulásnak és elsatnyulásnak lett az eredménye”, hogy a nagykán elvette tőle birodalmát. **[41]** Míg a tatárok kiszolgáltattak voltak az időjárásnak, egyszerűen táplálkoztak, kumiszt ittak, addig a kínai birodalom déli

tartományában, Manziban (Dél-Kínában) élőket nem kényszerítették fegyverviselésre, katonai szolgálatra. Uralkodójukhoz hasonlóan legfőbb gyönyörűségüket a nőkben találták, kényelemkedvelő és békeszerető emberekké váltak. Amikor 1268-ban a mongol hadak megindultak a tartomány felé, nem tudták magukat megvédeni vizesárokkal egyébként jól védelmezett városaikban, végül az ostromban alulmaradtak. Taianfu (Tajjüan) királyság virágzó városaiban és falvaiban is Marco Polo meglátása szerint elpuhult emberek éltek, mert „nagyon tágas és kényelmes házakban laktak”. **[42]** Zajton (Csüancsou) lakóiról feljegyezte, hogy bálványimádók, azaz buddhisták, rendkívül békeszerető, és szeretik „a könnyű, gyönyörűségekben gazdag életet”. **[43]** Ami a fényűzés fogalmát illeti, a velencei a pazarul épített és berendezett házakat éppen úgy beleértette a szóba, mint a felhalmozott javakon alapuló gazdagságot, sőt még a többnejűséget is. Vietnam északi részén, a Fekete- és Vörös-folyó környékén fekvő Kaudzsigu tartomány királya a velencei szerint olyan fényűzően élt, hogy legalább háromszáz feleséget tartott. Szindzsu (Jicsinghien) tartomány férfitartományait igen szenvedélyesnek találta, akik fényűző hajlamúak voltak és sok nőt vettek feleségül. A pazar lakomákat, az uralkodói bőkezűséget, a válogatott étkeket, a kényelmes lakóházakat vagy sátrakat, a finom kelmékből és prémekből varrt ruhákat Marco Polo egyaránt fényűzésnek tekintette.

fényűző gazdagság

Mi volt ennek a fényűző gazdagságnak az alapja? Csupán azok a hön óhajtott, keresett árucikkek hoztak fellendülést, amelyek Keletet meséssé, varázslatossá tették az európaiak számára? Annyi bizonyos, a távol-keleti településeket elsőrendűen a kézművesség és a távolsági kereskedelem lüktetése gyarapította, gazdagította. A szemet gyönyörködtető, nyüzsgő városokban ügyes kezű iparosok százait, ezreit látta a velencei utazó, és a legkényesebb igényt kielégítő árukat mustrálhatta. A kelmék közül a selyemről és a muszlinról beszélt elragadtatással. Utazásának kezdetén, már a grúziai városokban rácsodálkozott az aranyhímes kelmékre és a finom selymekre, melyhez foghatók véleménye szerint nincsenek sehol a világon. A Kaszpi-tenger partján élők állították elő a ghellének nevezett, genovai kereskedők által is igen keresett selyemfajtát. Az iráni Jaszdi (Jazd) egy másik nagyon kedvelt selyemfajtának, a jaszdinak volt a

névadója. Taurisz (Tabriz) lakói a selyem mellett az aranybrokát kelmét szőtték. A Tigris folyó partján fekvő Moszulról kapta nevét a roppantul kelendő finom kelme, a muszlin. Útjának hazavezető indiai szakaszán Mutfli (Motupalle) királyságában „a világ legjobb és legtetszetősebb” muszlinjára talált, ami olyan finom volt, mint a pókháló. **[44]** Kambaet (Cambay) királyságáról az indigón kívül szintén a muszlint jegyezte fel. Az utazásának végén érintett Abasban sok külföldi kalmár megfordult a muszlinért és a gyapjúkelmékért. A Baudaszként említett Bagdadnál ismét szóba kerültek a selyemkelmék, így a naszich, a nak, a baldachin és a karmazsin.

Marco Polo karavánja, Pilar Rubio Remiro, flickr.com

A selyemkendőket nemcsak az európai vagy arab kereskedők vásárolták, hanem például a Nekuveran szigeten (valószínűleg a Nicobar-szigetcsoprot legnagyobb szigete) élők, hogy tehetőségüket fitogtathassák. A kelméket „póznán tartják otthon, és úgy őrzik, mint mi a gyöngyöt, drágaköveket, arany- és ezüstedényeket. Semmire

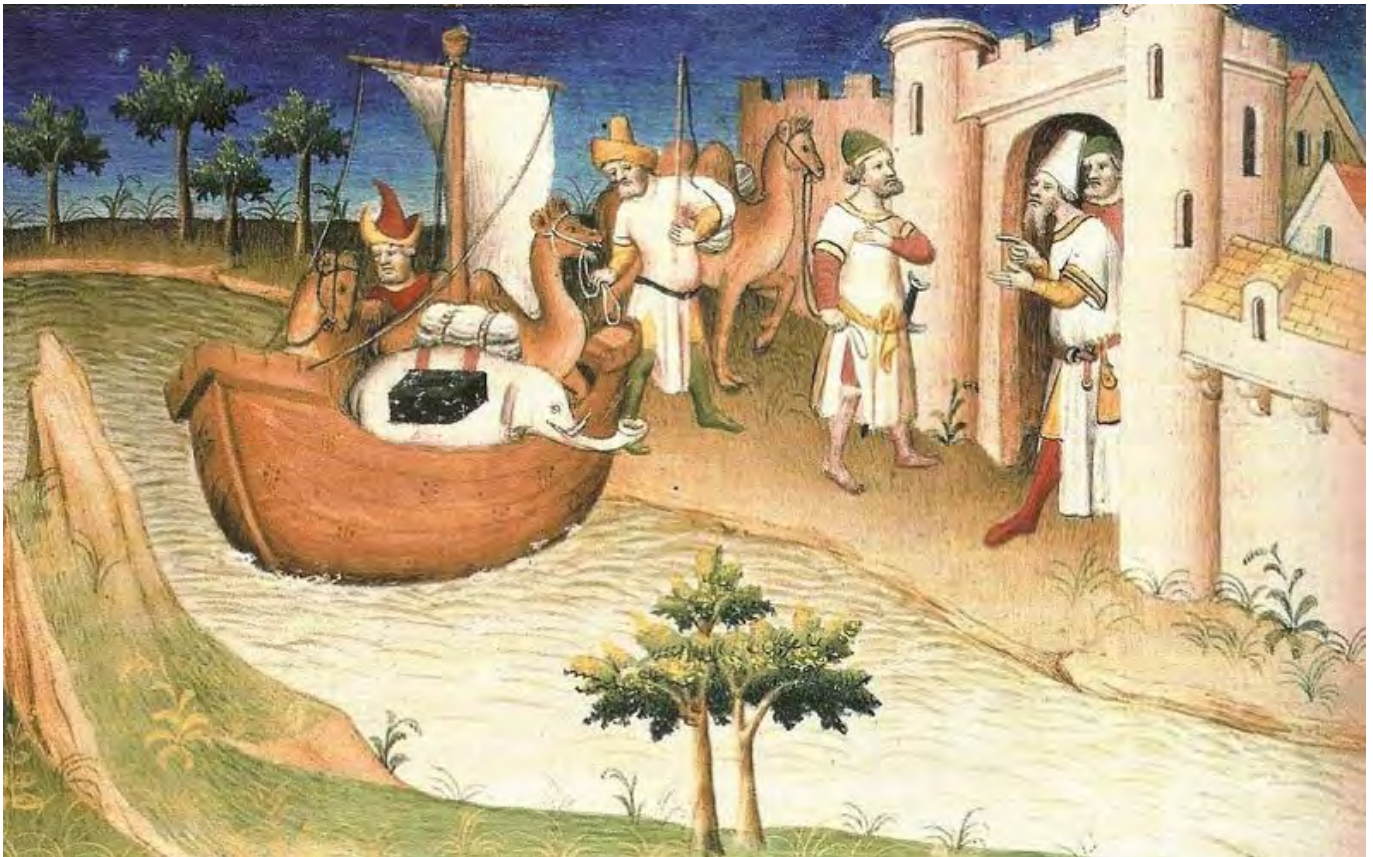
sem használják, de mégis őrzik úrhatnámságból, mert minél több és szebb darab birtokosa valaki, annál előkelőbbnek és tekintélyesebbnek számít”. **[45]** Az ostoba kincsfelhalmozás példaként a mongoloktól vereséget szenvedett bagdadi kalifa esetéről is beszámolt Marco Polo. Az aranyát, ezüstjét, drágaköveit féltő kalifa nem fogadott fel katonákat városa védelmére, így a mongolok 1255-ben elfoglalták Baudaszt, és a győztes Alau – Kubiláj nagykán fivére – a kincses toronyba zárta a kalifát, ahol az éhen halt. **[46]** Az öncélú gazdagság nemcsak puhány életmódhoz vezethetett, hanem a vallási-politikai vezetők veszélyérzetét is tompíthatta.

neki nincs haszna

A velencei utazó ritkábban említi a szőnyeget vagy a porcelánt. Akik kétségbe vonják Marco Polo keleti utazásának tényét, éppen az értékes porcelánokról és a teaivás szokásairól szóló feljegyzések hiányával bizonygatják feltételezésüket. Tindzsu városánál (talán Lunk-csüannel azonosítható) említést tesz a szép porcelán tálakról és csészékről. A távlatos, nemzedékeken átívelő gondolkodás példáját adja a porcelán alapanyagának előkészítése, hiszen a lepényekké gyúrt nyersanyagot harminc-negyven évig érlelték a nap, a szél és az eső erejével. A porcelánföldet gyűjtő így fiainak, sőt unokáinak boldogulásához teremtette meg az alapvető feltételt, s „míg az időjárás megmunkálásra alkalmassá teszi a földet, azalatt neki nincs haszna belőle, és munkája gyümölcsét fia élvezi”. **[47]** Mint ahogyan a kereskedők által keresett égszínkék csészéket, tálakat szintén abból az alapanyagból formálták, amit a felmenők készítettek elő.

A gazdagságot, kifinomult életvitelt tükröző drága szőnyegek használatára az utazás során több helyen figyelte Marco Polo. A szőnyegkészítésről hazafelé vezető útján az indiai Gozurat tartományban (a mai Gujerat állam Indiában) szerzett tapasztalatai alapján szól. Az ott élők vörös és kék bőrből kitűnő szőnyeget készítettek, arany- és ezüstszinórral szegélyezték, madarak és állatok képével díszítették. **[48]** A kincsképzésnél a drágakövek, a gyöngyök és a korallok jelennek meg a beszámolóban, melyekre egyben ékszerként tekintett a velencei. A perzsiai Kerman királyságban úgy tapasztalta, hogy a hegyekben nagy mennyiségben volt türkiz. A kínai Kaindu tartományban (Szecsuan) a császár engedélyével gyűjthették a becses ásványt. Hasonlóan az uralkodó szabályozta a gyöngyragylók halászatát, nehogy a

túlkínálat csökkentse annak értékét. Szeilan szigetére (Srí Lanka) a ritkaságnak számító rubintért mentek a kincsvadászok, ahol találtak még többek között zafírt, topázt, ametisztet. Mutfili királysága (Motupalle) gyémántlelőhelyeivel vonta magára a kincskeresők figyelmét. A tibetiek inkább a korallokat keresték, mert gyönyörűségüket találták abban, ha a drágán megvásárolt korallokat asszonyaik vagy bálványaik nyakába akasztják.

Marco Polo utazásai, Pilar Rubio Remiro, flickr.com

Feltehetően nem a keleti kényelemről, a kifinomult életmódról elmondottak tették a legnagyobb hatást az európai kortársakra, hanem az értékes kelmék, drágakövek, fűszerek megszerzésének és birtoklásának vágya erősödött meg bennük az úti beszámoló nyomán. Az „Il Milione”-ként emlegetett utazó hitetlenkedve fogadott elbeszélése nem a testi és lelki jóérzés ragyogó keleti mintájáért lelkesítette az európaiakat, hanem a földi létben elérhető nagyobb anyagi haszon reményében kívántak a korábbinál még inkább eljutni Kelet egzotikus vidékeire, főképpen a mesés Indiába, hogy vagyonukat tovább gyarapíthassák. Tengerész Henrik és Kolumbusz

Kristóf azért forgatta kedvenc olvasmányaként a velencei utazó elbeszélését, hogy új utakat találva az európaiak könnyebben és gyorsabban eljuthassanak a csábítóan gazdag távoli tájakra.

Irodalom

Dante: *Isteni színjáték*. Nádasdy Ádám fordítása. Magvető. Budapest 2016.

Katus László: *Európa története a középkorban*. Kronosz Kiadó. Pécs 2014.

Georg Ostrogorsky: *A bizánci állam története*. Osiris Kiadó. Budapest 2001.

Marco Polo utazásai. Fordította, bevezetéssel és jegyzetekkel ellátta: Vajda Endre. Gondolat Könyvkiadó. Budapest 1984. 5-27.

1. Bár a Polo fivérek utazásáról beszámoló Prolóógus nem nevezi meg a nagykán nyári rezidenciájának helyét, az akkor már Sandu (a mai Sangtu közelében) volt. A Pekingtől 400 kilométernyire, északnyugatra eső helyen Kubiláj kán kezdte építtetni a várost 1256-ban. Kubiláj kán (1215-1294), a Jüan-dinasztia alapítója 1260 és 1294 között volt a Mongol Birodalom nagykánja. Kezdetben uralma alatt csak Mongólia és Észak-Kína állt. 1268-tól folyamatosan háborúzott a Déli Szung ellen, amit elkeseredett harcokban 1279-ben megsemmisített, így Kína egész területe a mongolok uralma alatt egyesült. ↑
2. Vajda, 1984. 9. ↑
3. Nem térek ki a vitákra, amelyek Marco Polo utazásainak tényét megkérdőjelezzik. Számunkra az az érdekes, hogy az utazásai során mit tartott érdemesnek megfigyelni, megjegyezni a fényűző életmóddal, kényelemmel kapcsolatban. ↑
4. Ostrogorsky, 2001. 353. ↑
5. Idézi Katus, 2014. 398. ↑
6. Katus, 2014. 229. ↑
7. Lane: Venice; Aristocratic Polity II; The Growing Structure of the Commune. 108. Kaszab Róbert fordítása. <http://koraujkor.yolasite.com/resources/Kaszab%20R%3%B3bert%20-%20A%20Velencei%20K%3%B6zt%3%A1rsas%3%A1g.pdf> Letöltés: 2017. márc. 23. ↑
8. Dante, 2016. 626. ↑
9. Dante, 2016. 625. Sardanapalt, az ókori asszír királyt a fényűző és erkölcstelen életmód példajaként említi a költő. ↑
10. A magyar nyelvben a „keleti kényelem” szószerkezet a 20. század elejére rögzült és vált egyre gyakoribbá. Korábbi példák közül Petrichevich Horváth Lázár egyik, 1842-es írásában egy keletiesen berendezett szobáról olvashatunk, amelyik nagyon kényelmes. Jósika Miklós *Zrínyi, a költő* című regényében írja: „...emeltebb helyen, egészen nyitott sátorfödél képezé azon enyh- és mulató-helyek egyikét, hol a keleti kényelem 's szívűr hagyja a visszahozhatatlan időt.” Vámbéry Ármin hol elismerő, hol a tunyaságra utaló negatív jelentéssel használta a szószerkezetet. A Budapesti Szemle egyik 1936-os számában Kelet legtokéletesebb háziiparának, a szőnyegiparnak tulajdonították a keleti kényelem fogalmát. – Köszönöm Minya Károly nyelvész szíves segítségét. ↑
11. Vajda, 1984. 20. ↑
12. Marco Polo, 1984. 54. ↑
13. Marco Polo, 1984. 68. ↑
14. Marco Polo, 1984. 88. ↑
15. Marco Polo, 1984. 97. ↑

16. Karakorum Kína meghódítása előtt 1260-ig a Mongol Birodalom fővárosa volt. Ott kereste fel William of Rubruck Möngge nagykánt 1253-1254 telén. ↑
17. Marco Polo, 1984. 112. ↑
18. Marco Polo, 1984. 74. ↑
19. Marco Polo, 1984. 68. ↑
20. Marco Polo, 1984. 73. ↑
21. Marco Polo, 1984. 53. ↑
22. Marco Polo, 1984. 68. ↑
23. Marco Polo, 1984. 55. ↑
24. Marco Polo, 1984. 255-262. ↑
25. Marco Polo, 1984. 256. ↑
26. Marco Polo, 1984. 257. ↑
27. Marco Polo, 1984. 257. ↑
28. Marco Polo, 1984. 83. ↑
29. Marco Polo, 1984. 199. ↑
30. Marco Polo, 1984. 205. ↑
31. Marco Polo, 1984. 132-133. ↑
32. Kambaluk vagy Kanbalig jelentése „a kán városa”. Kínai neve Taitu volt. Kubiláj 1267-ben tette át székhelyét az előző téli fővárosból, Karakorumból. ↑
33. Timur, Kubiláj második fiának, Dzsinkimnek a leszármazottja, aki 1294-ben követte a nagykánt a trónon. 1307-ben utód nélkül halt meg. ↑
34. A kesikán jelentése: „Urunknak hű szolgálói”. ↑
35. Marco Polo, 1984. 166. ↑
36. Marco Polo, 1984. 163. ↑
37. Rubruquis nem túl hízelgő beszámolójában a nagykáni főváros a Párizs melletti Saint-Denis-vel összevetve is alulmaradt. A túlzónak tetsző minősítés elfogadható, hiszen a kínai területek meghódítása után vált igazán pompakedvelővé a nagykáni udvar. <http://depts.washington.edu/silkroad/texts/rubruck.html> Letöltés 2017. febr. 13. ↑
38. Marco Polo, 1984. 230-231. ↑
39. Marco Polo előszeretettel fejezte ki a látott gazdagság értékét velencei kisézűstben és bizánci aranyban. Akkoriban egy bizánci arany egy velencei zecchinónak felelt meg, ami kb. egy gramm aranyat tett ki. Tízezer bizánci arany valóban óriási vagyonnak számított a 13. századi Európában. A nagykán jövedelmét 5,6 millió velencei aranyra (zecchino veneto) becsülte a velencei utazó. A nagyon töredékes európai áradatokból kockázatos a korabeli vásárlóerőt megbecsülni, és azt összevetni a mongol uralkodó bevételeivel. ↑
40. Valószínűleg Csao Hszien-ről lehet szó, aki 1276-ban Kubiláj fogságába esett. A nagykán Tibetbe küldte, ahol anyjával együtt szerzetesrendbe lépett. A Fakfur név a kínai tienci (ég fia) óperzsa fordítása. ↑
41. Marco Polo, 1984. 268. ↑

42. Marco Polo, 1984. 198. ↑
43. Marco Polo, 1984. 277. ↑
44. Marco Polo, 1984. 318. ↑
45. Marco Polo, 1984. 301. ↑
46. Al-Mutasszim kalifa halálát a források különböző változatokban beszélték el. Az bizonyos, hogy a mongolok véres győzelmet arattak, közel 80 ezer embert mészároltak le Bagdad bevételekor. ↑
47. Marco Polo, 1984. 278. ↑
48. Marco Polo, 1984. 332. ↑

felső kép | Marco Polo utazásai, Wikimedia Commons